

Др Славиша Ковачевић,¹
Ванредни професор,
Правни факултет Универзитета у Нишу

UDK: 321.015
UDK: 316.334:005.35
UDK: 32-051:347.56

DOI: 10.5281/zenodo.14422701

Оригиналан научни чланак

Примљен: 20. 11. 2024.

Прихваћен: 29. 11. 2024.

СУБЈЕКТИВНА ПЕРЦЕПЦИЈА ПОЛИТИЧКЕ ОДГОВОРНОСТИ²

Апстракт: Политичка одговорност се схвата субјективно, ограничено, интересно, идеолошки. У овом раду истражујемо сталну и видљиву потребу актера на политичкој позорници да тумаче појаве поједностављеним толерисањем политичке неодговорности. Појединачни и посебни интересни идентитети уносе субјективност тако да не постоји свест о равнотежи појединачног, посебног и општег, не постоји осећај за другог или за другачије потребе и интересе. Поређење са другима има сврху задовољавања егоистичких преференција. Између алтруизма и интересно посесивног индивидуализма ствара се велика психичка конфузија које се изражава у фокусу ограниченог деловања појединца. Постмодерна партикулација универзалног друштва отвара пут селективној перцепцији политичке стварности и субјективно артикулисаним критеријумима политичке одговорности.

Кључне речи: одговорност, субјективност, интерес, моћ, хипер-реалност.

1. Партикуларност политике и одговорност

Утврђивање политичке одговорности често полази од различитих критеријума. Постоје прескриптивни аспекти одговорности, нормативни критеријуми одговорности, што не значи да се утврђивање

¹slavisa@prafak.ni.ac.rs

²Рад је резултат истраживања на пројекту „Одговорност у правном и друштвеном контексту“, који финансира Правни факултет Универзитета у Нишу, у периоду 2021–2025. године.

одговорности врши објективним, научним или морално и правно ваљаним критеријумима (Marinković, 2021). Али, у пракси, политичка одговорност је далеко од објективности, универзалности, непристрасности, рационалности (Матић 1988:312). Реалност политике је простор за субјективни доживљај и практиковање неодговорности. Политика је утиснула своје селективне критеријуме и мерила у свест људи. Политика је увек субјективни доживљај различитих групних структура (Лазин, 1994; 59). Политика је партикуларна свера конфликта, идентитета, интереса. Утврђивање политичке одговорности често је комплексан и субјективан процес, подложен различитим тумачењима и вредносним судовима. Постоји неколико релевантних разлога субјективно-перцептивног утврђивања политичке одговорности.

Различити погледи на политичке приоритете. Људи могу имати различите приоритете, потребе, интересе и вредности када је у питању политика. Оно што једна особа сматра неопходним коракom може бити нешто сасвим другачије за другу особу. Стога, оцена политичке одговорности може зависити од индивидуалних ставова и уверења. Различити погледи на политичке приоритете могу допринети **субјективности** у оцени политичке одговорности и отежати постизање апсолутне објективности. Када људи имају различите политичке приоритете, често ће тумачити поступке политичких лидера и странака кроз призму властитих вредности, уверења и интереса. То може резултирати дивергентним оценама о томе шта представља одговорно политичко понашање.

Релативност приоритета. Оно што је за једну групу људи кључни политички приоритет може бити мање важно или чак супротно приоритетима за друге групе. Ово може довести до супротних оцена о томе како се политички лидери носе са својим одговорностима у вези са одређеним питањима. Овај критеријум приоритета зависи од идеолошког и вредносног система, искуства у политици и когнитивног капацитета перцепције.

Поларизација и селективна пажња. У политички поларизованим окружењима, људи могу имати тенденцију да своје политичке лидери оцењују екстремније, било позитивно или негативно, у складу са сопственим политичким опредељењем. То може довести до мања објективних процена. Са друге стране, људи често придају већи значај питањима која су им лично важнија или релевантна. Када се лидери баве питањима која су мање битна за одређену групу, они се могу перципирати као мање одговорни, иако други можда имају другачије приоритете. Такође је прустна тенденција код људи да траже информације

које потврђују њихове постојеће ставове и уверења (потврђивање), а избегавају информације које их доводе у питање (пристрасност потраге за информацијама). Ово може отежати објективну анализу политичких лидера.

Иако различитости у политичким приоритетима могу допринети субјективности, важно је подстицати отворен дијалог и размену различитих перспектива како би се постигао што објективнији поглед на политичку одговорност. То укључује пажљиву анализу чињеница, разумевање различитих тачака гледишта и настојање да се признају и размотре различите вредности и интереси у политичком процесу.

2. Политичка припадност и пристрасност

Људи често процењују политичку одговорност са становишта своје политичке припадности или пристрасности (*Berry Tholen, 2018; 29*). Страначка припадност или идеолошке преференције могу утицати на то како људи виде поступке политичких лидера или странака. Сама политичка припадност и пристрасност смањују критеријуме одговорности. Политичка припадност и пристрасност могу значајно утицати на критеријуме одговорности и довести до субјективности у процени политичке одговорности. Када појединац снажно припада одређеној политичкој групи или има изражене пристрасности према одређеним политичким ставовима или идеологијама, постоји опасност да ће њихова перцепција одговорности бити обојена тим факторима.

Благонаклоност према лидерима из властите странке. Особе често имају већу толеранцију према понашању лидера из њихове властите политичке групације. Они могу оправдавати или минимизовати одговорност својих лидера за одређене поступке, док су мање спремни признати одговорност лидерима из супротстављених политичких група. Као супротност јављају се оштре критике према супарничким лидерима. Људи често показују већу спремност да критикују и оцењују одговорност лидера супротстављених политичких групација. То може резултирати непропорционалним проценама одговорности, где се критеријуми примењују строжије према политичким супарницима или конкурентима.

Одбијање самокритике и пренос одговорности. Припадници одређене политичке групе могу бити мање склони критичком размишљању о поступцима својих лидера из страха од сламања политичке кохезије или избегавања сукоба с властитим политичким заједницама. Свака

припадност подразумева смањен осећај критике према сопственој групи, док су претерано критични или критизерски настројени према супротним позицијама. Особе с политичком пристрасношћу понекад су склони преносити одговорност за нежељене догађаје или одлуке на друге факторе или субјекте, док истовремено одбијају признати одговорност за сличне ствари када су у питању лидери из њихове политичке групе. Смањен осећај одговорности према блиским политичким уверењима и ставовима је изразито обележје вредновања у политици.

Разумевање ових тенденција може помоћи у разматрању субјективности у проценама политичке одговорности и потакнути појединце да се труде да примене објективне критеријуме када процењују поступке политичких лидера, без обзира на своје политичке афинитете. Смањена или субјективна перцепција политичке одговорности условљена је различитим факторима почев од усвојених уверења која су стечена у дужим процесима социјализације и индоктринације. Обликовање перцепције одговорности условљено је и неким објективним околностима (Belančić, 1994;37).

3. Медијски утицај и пропаганда

Начин на који се политички догађаји представљају у медијима може утицати на перцепцију политичке одговорности. Медијски извештаји могу бити пристрасни или фокусирани на одређене аспекте догађаја, што утиче на јавно мњење. Медијски извештаји су **претежно пристрасни и одозго контролисани**. Медији често могу бити изложени пристрасности и контролисању из виших инстанци. Ево неколико разлога због којих се то може догађати:

Велики број медија је у **власништву одређених корпорација**, појединачна или политичких групација утиче на редакцију и уређивачку политику медија, посебно ако власници имају одређене интересе или ставове. Политика може имати утицај на медије путем политичког притиска или пристрасних политичких интереса. Власти или политичке странке могу покушати контролисати медијски наратив како би промовисали одређене поруке или спречили објављивање информација које им нису наклоњене.

Медији се често финансирају оглашивачима па ова економска зависност може утицати на уређивачке одлуке (Беланчић, 2005;158). У неким случајевима, медији могу избегавати објављивање прича које би могле одбити оглашиваче или друге финансијере. Идеолошка пристрасност

новинара или идеолошко политичка опредњељења новинара или политичка аутоцензура утиче на то да новинари, иако теже професионалној неутралности, такође могу бити подложни својим личним уверењима или идеологијама које могу утицати на начин на који извештавају о догађајима.

У борби за привлачење пажње читалаца, медији се понекад одлучују за сензационализам или “кликабилне” наслове. Ово може довести до изобличења стварности и пренаглашавања одређених аспеката приче.

Иако постоје медији који се труде одржавати професионалну новинарску етику, промовисати различите перспективе и пружати објективно извештавање, ипак, пристрасност и контрола у медијима представљају реалне изазове за слободу штампе и квалитет новинарства. Како би се смањила пристрасност и побољшала објективност, важно је подржавати медијску писменост, подржавати независне медије, и промовисати транспарентност у раду медијских организација. Такође, разноликост извора информација може помоћи у стварању свеобухватнијег и балансиранијег приказа догађаја.

Сложеност политичких питања. Политика често обухвата сложена питања која немају једноставна решења (*Beardsworth, 2015;81*). Стога, оцена политичке одговорности може зависити од тога како људи разумеју и тумаче сложене политичке ситуације. Политика често обухвата сложена и мултифакторска питања која немају једноставна решења. Различити људи могу имати различита тумачења истих политичких догађаја или одлука, што доводи до различитих оцена политичке одговорности. Политика укључује низ процеса, институција и актера, а одлуке су често резултат компромиса и преговора. Сложеност ових процеса може отежати јасно приписивање одговорности за одређене догађаје или резултате.

Људи могу имати различита разумевања проблема или изазова с којима се политика суочава. То може произаћи из различитих животних искустава, образовања или идеолошких уверења, погледа на свет, што утиче на то како виде узроке и последице одређених ситуација. Различите идеолошке и интересне перспективе могу довести до супротних оцена политичке одговорности. Оно што једна идеолошка група сматра прихватљивим решењем, друга може сматрати неприхватљивим, и обрнуто.

Политички контекст може се мењати током времена, што додатно компликује оцену одговорности (*Langer and Rodin, 1976;194*). Оно што може

бити одговорно понашање у једном контексту може изгледати другачије у другачијим околностима. Медијско извештавање додатно отежава разумевање сложених политичких питања. Новинарски избори у наглашавању одређених аспеката догађаја или поједностављивање комплексних питања могу утицати на перцепцију јавности, ставове јавног мњења и оцену политичке одговорности.

Оцена политичке одговорности често зависи од способности појединаца да анализирају и интерпретирају информације, разумеју контекст, и сагледају различите перспективе. Промовисање медијске писмености, критичког размишљања и отвореног дијалога може допринети бољем разумевању сложености политичких питања и оцени одговорности на начин који је што објективнији и информативнији.

Променљивост времена. Становишта о политичкој одговорности могу се мењати током времена. Оно што се данас сматра одговорним потезом може се сутра другачије оцењивати у светлу нових информација, промењених околности или перспектива. Критеријуми одговорности у политици, као и у другим сферама друштва, могу се мењати током времена из различитих разлога. Друштва пролазе кроз промене током времена, укључујући промене у вредностима, нормама и очекивањима. Оно што се сматрало одговорним или неодговорним у прошлости може се разликовати од данашњих друштвених стандарда.

Политика и законодавство. Политика и законодавство се такође мењају током времена како би одражавали нове изазове, промене у друштву и еволуцију политичких приоритета. Очекивања у вези са одговорношћу лидера могу бити обликована новим законима или променама у политичким правилима. Реформе у политичким институцијама или промене у начину вођења политичких организација такође могу утицати на критеријуме одговорности. Институционалне промене могу поставити нове стандарде и процедуре које лидери требају следити.

Технолошки напредак и глобални догађаји. Технолошки напредак може утицати на то како се информације шире и како су доступне грађанима. Брза размена информација путем друштвених медија и других платформи може утицати на брзину и обим процене одговорности лидера. Велики глобални догађаји, као што су економске кризе, пандемије или међународни конфликти, могу довести до промене приоритета и очекивања у вези са одговорношћу лидера.

Промене у перцепцији јавности. Јавно мњење може бити подложно променама услед догађаја, медијског извештавања или промена у друштвеним нормама. Очекивања јавности у вези са одговорношћу лидера могу се обликовати на основу тих промена. Повећана транспарентност и доступност информација могу утицати на начин на који се оцењује одговорност лидера. Грађани имају већи приступ информацијама, што може променити начин на који се лидери перципирају.

Све ове промене указују на динамичност политичког окружења и друштва у целини (Ромчевић, 2019; 18). Као резултат тога, стандарди и очекивања у вези са одговорношћу лидера често се прилагођавају како би одражавали актуелне околности и потребе заједнице.

Пропаганда. Пропаганда и дезинформације могу значајно утицати на перцепцију политичке одговорности (Шушњић, 2011). Неистините информације или искривљавање чињеница могу довести до погрешних закључака о политичким лидерима или странкама. Ефекти или последице пропаганде и дезинформација смањују перцепцију одговорности и повећавају субјективност. Пропаганда и дезинформације могу имати озбиљне последице на политички процес, укључујући смањење перцепције одговорности и повећање субјективности у процени политичких лидера или странака.

Пропаганда често има циљ да **замагли или изобличи стварност** како би промовисала одређени наратив или циљ. Ово може довести до тога да људи губе јасноћу у вези са стварним догађајима и одлукама, што отежава тачну процену одговорности. Дезинформације могу резултирати стварањем потпуно лажних наратива или догађаја који нису засновани на стварним чињеницама. Када се људи излажу оваквим лажима, то може значајно утицати на њихову перцепцију одговорности лидера.

Пропаганда често има тенденцију да појачава постојеће поделе и **поларизацију** у друштву. Када људи конзумирају пропаганду која је усмерена на јачање њихових постојећих ставова, могу постати мање отворени за објективно оцењивање одговорности политичких лидера. Дезинформације могу довести до смањења поверења грађана у медијске изворе. Када људи не могу поуздано разликовати између истинитих информација и дезинформација, то може отежати објективно процењивање одговорности лидера.

Пропаганда и дезинформације могу бити оруђа за манипулацију јавним мњењем. Људи изложени манипулативним информацијама могу имати промењене ставове и очекивања у вези са одговорношћу политичких

лидера. Фокусирање на лажне или небитне информације може одвратити пажњу од стварних кључних питања и одлука које би требало пажљиво процењивати у вези са одговорношћу лидера.

Судбина дијалог. Када људи конзумирају пропаганду која подржава њихове постојеће ставове, могу постати мање спремни на конструктиван дијалог са особама које имају другачија мишљења. То може смањити способност друштва да критички процењује одговорност политичких лидера. Борба против пропаганде и дезинформација захтева јачање медијске писмености, промовисање транспарентности у извештавању, и развијање механизма за откривање и сузбијање лажних информација. Ове иницијативе могу допринети јачању објективности и смањењу негативних ефеката пропаганде на политичку свест и одговорност.

Због ових фактора, процена политичке одговорности често захтева пажљиву анализу контекста, различитих извора информација и отворен дијалог међу грађанима. Објективност у оцени политичке одговорности може бити тешка, али свестран приступ и критичко размишљање могу помоћи у добијању што објективније слике. Различити погледи на политичке приоритете смањују објективну одговорност и утичу на парцијално, селективно и променљиво схватање одговорности: толерисање неодговорности или неодговорно утврђивање одговорности.

4. Друштвени оквири субјективности

Стара, традиционална друштва су била једноставнији свет за појединце (Giddens, 2005). Данашњи живот је далеко сложенији. У стара времена живот је често био једноставнији и мање сложен за појединце у многим аспектима. Традиционална друштва су често имала јасна правила и очекивања која су регулисала живот људи, од одеће коју су носили до улога које су играли у породици, заједници и политици. Исто тако, друштва су била често просторно ближа, са јасно дефинисаним мрежама породичних и заједничких веза. Са друге стране, данашњи живот је значајно сложенији. Глобализација, технологија и брзи темпо живота довели су до нових изазова и могућности. Људи су изложени разноликости мишљења, образовања и могућности, а комуникација је сада могућа у реалном времену широм света. Овај сложенији свет доноси и нове предности као што су већа слобода избора, више могућности за лични и професионални развој, али и изазове као што су трка са временом, и нове друштвене динамике. Тиме се ствара потреба за приспособљавањем и учењем како бисмо се снашли у овом новом, сложенијем окружењу и одговорили на изазове који нам се постављају.

Перцепција сложеност света ствара одређено стање психе, свести. Аграрна и стара урбана друштва је искуствено спознатљивија средина која има устаљен начин живота који је статичан, репетитиван, похрањен, са јасним улогама и понашањем. У аграрним и старим урбаним друштвима живот је често био спознатљивији и статичнији у многим аспектима. Ова врста друштва карактерисала се устаљеним начином живота који је био веома структуриран и предвидљив. Економски живот је често био базиран на пољопривреди или занатству, што је доводило до репетитивних активности и радних задатака који су се понављали сезонски или дневно. У таквим друштвима, улоге и понашање људи била су јасно дефинисана и преношена унапред кроз генерације. Људи су имали стабилне улоге у својим породицама и заједницама, често са јасно дефинисаним друштвеним статусима и одговорностима. Ова врста устаљености и предвидљивости може да донесе осећај сигурности и стабилности у људским односима и животним околностима. Људи су често били више утемељени у својим заједницама и имали јасну идентификацију са њима.

Са уводом индустријализације, глобализације и модернизације, овакви устаљени начини живота постају ређи. Савремени свет је донео нове динамике, брзе промене и неизвесности које могу да утичу на стање психе и свести. Истраживање нових технологија, међусобна конективност и разноврсни изазови доводе до комплекснијег и динамичнијег окружења у којем је потребно адаптирати се и учити нове начине сналажења: **идеологија промене**. Тако, перцепција сложености савременог света може довести до различитих стања психе и свести, укључујући изазове у приспособљавању, управљању стресом и проналажењу смисла у окружењу које је могуће мање структурирано и предвидљиво у односу на традиционалне контексте.

Индустријска и постиндустријска друштва односно постиндустријско, информатичко, дигитализовано друштво ставља пред појединца свеколико разноврсни, сложени, неразумљив, нејасан свет. Индустријска, постиндустријска и информатичка (дигитализована) друштва донеле су значајне промене у начину на који живимо и како схватамо свет око себе.

У периоду индустријске револуције, фокус је био на индустријализацији и масовној производњи. Људи су се често налазили у радничким окружењима са јасно дефинисаним радним улогама и структурама. Живот је био организован у оквирима фабричког рада и посебних привредних сектора. **Постиндустријска друштва** - до прелаза са индустријске

на знањевну економију, где се акцент ставља на услуге, технологију и информације. Развој технологије и унапређења у комуникацијама довели су до веће слободе и могућности за лични развој, али и до нових изазова управљања информацијама и брзе промене. **Информатичко и дигитализовано друштво** је друштво где се технологија и информације интегришу у свакодневни живот на још дубљи начин. Промене су брже, подаци доступнији, а друштвена мрежа света шира и побркана (Turen, 2011:77). Људи су изложени разноликим информацијама и погледима, што може довести до сложености перцепције света и изазова у разумевању шире слике. У оваквим друштвима, појединци су често изложени разним, разноврсним и често неразумљивим аспектима живота. Сложени околности и константне промене могу изазвати стања неразумевања или нејасности у психи, поготово ако се не развије способност да се адаптира и усваја нове информације. У сваком случају, ове трансформације у друштву захтевају од појединца да развије способности за учење, приспособљавање и креативно решавање проблема како би се успешно носио са сложеностима модерног света.

Одговор на нову и непознату стварност често је праћен **неуротичним реакцијама**. Савремени човек се суочава са тешкоћама у разумевању света који му се свакодневно приказује преко малих екрана. Тај свет му је углавном несхватљив, па га поједностављује, ограничава и своди на своје разумљиве оквири. Међутим, стварност у којој живи – његова непосредна средина – није иста као она коју види на екрану. Оне се разликују: једноставност свакодневице насупрот сложености и разноврсности медијски представљеног света.

Та разлика може, али не мора, бити подстицај за учење и развој појединца или групе. Са једне стране, свет приказан на екрану постаје извор знања и напретка, а са друге стране, несигурности, страха и неурозе. Једноставно речено, важно је утврдити да ли процес учења стабилизује појединчев поглед на свет или га додатно нарушава и компликује. Такође, поставља се питање да ли претходна искуства у учењу представљају ограничење или основу за флексибилнији однос према новим искуствима.

На то утичу многи фактори, укључујући структуру личности, начин на који је социјализована, али и индивидуализована, као и степен отворености човекове психе – посебно отвореност ега и суперега. Ови аспекти, заједно са виталношћу и начином на који појединац доживљава свет око себе, обликују његову способност да прихвати и разуме различитости. Унутрашњи свет човека у великој мери рефлектује спољашњу

стварност – то је прилагођена и перципирана слика спољашњег света, прожета изазовима који долазе из његове околине и обликована његовим лично проживљеним искуствима.

Позната теза о хиперреалности и симулакруму помаже у разумевању начина на који се свет мења у човековој свести. Реч је о јединственом свету који се доживљава на различите начине – из различитих углова, кроз разнолика чула и уз помоћ различитих посредника. Бодријар развија своју теорију да у савременом друштву постоји свет који није заснован на реалности, већ на симулацијама – репродукцијама које немају аутентичну везу са стварним светом (*Beardsworth, 2015; 78-79*). Он објашњава концепт симулакрума као репрезентацију која више не одражава стварност, већ ствара нову „реалност“ која постаје доминантна. **Хипер-реалност** је стање у којем разлика између стварног и симулираног нестаје, јер симулације почињу да замењују саму реалност. Ови посредници играју кључну улогу у интерпретацији и тумачењу света, а њихова улога варира од субјективног до објективнијег приступа. Процеси тумачења крећу се на спектру од лажи до истине, од искривљавања стварности до представљања чињеница, и од манипулације до подстицања социјализације и индивидуализације. Посредници, на тај начин, обликују наше разумевање света и одређују колико ће то разумевање бити аутентично или изманипулисано.

Данас видимо различите интерпретације света – плурализам. Свет се гледа и доживљава на различите начине, различитим спознајним моћима, различитим идеологијама, интересима, средствима. Та различитост и одсуство општије сагласности – представља zgodnu прилику за манипулацију.

Начин или пут до срца гласача је тежак, различит. Као што свака болест има свој начин борбе и лечења, као што је начин борбе саобразан природи болести, тако је и начин придобијања гласача, обликовања политичке воље, убеђивања, различит обзиром на различите факторе. Природа изазова одговара природи одговора. Какав изазов, такав треба да буде и одговор. Ако је изазов свакој опозицији власт, онда се природа власти, природа њене подршке мора дефинисати, објаснити и разумети, да би, у ситуацијама више опозиционих партија, створена заједничка опозициона свест. Дефинисати власт значи дефинисати њену политичку, идеолошку, интересну, психичку природу, дефинисати изворе њене подршке, њене ресурсе, али оно што је важно, треба утврдити когнитивну мапу бирачког тела, односно треба утврдити врсте политичких ставова и орјентација, дистрибуцију ставова и орјентација,

њихово позиционирање, колико су оне променљиве а колико су релативно трајне, колико су укоренење а колико су површинске.

Из овога следе нека важна питања: како изучити психологију бирача, како утицати на бираче, како их убедити, уверити, које вештине јавног општења имају највише изгледа да постигну ефекат, да ли је друштво спремно за промене или није? Нова формула легитимитета је преобликовање бирачке воље, покреће апстинента и неактивних, да колебљиве увере, придобију, ре-социјализацију. Ако је монополисан јавни простор контролом медиј односно телевизије, треба снаге и воље да се пронађе нови, другачији пут до бирачког, гласачког срца. Анализирајте народ, проучите га добро, дубоко промислите, и наћићете пут до њихове психе.

5. Критичке рефлексije

Емпиристичке дескриптивне генерализације захтевају дубље, есенцијалне увиде у кризу политичке одговорности, која је изазвана субјективним перцепцијама јавности и пристрасним аутолегитимацијама владавине. Под утицајем предрасуда, доминације и посесивних интереса, онемогућава се испољавање суштинских вредности као што су слобода и одговорност. У таквом амбијенту, где моћни безусловно бране своје позиције, свака манифестација супротног става наилази на реакцију која често носи озбиљне последице. Уместо промоције слободе и истине, такве структуре подстичу страх и конформизам, док се дубинско, рационално и критичко промишљање своди на минимум. За разумевање дубљих узрока ових појава потребан је приступ који бисмо могли назвати „методолошким скенером“. То је алат научног мишљења који омогућава продор у суштину догађаја, појава и понашања како би се открило шта заиста стоји у њиховој основи. Таква анализа је неопходна, јер закопане структуре предрасуда, моћи и интереса делују разорно, разграђујући слободну, истинујућу и мудру мисао, често безобзирно погађајући свакога ко им се нађе на путу.

Последице таквих деформација осећају се на нивоу појединца и друштва. Нормалан човек, суочен са овим теретом, тешко га може поднети без губитка свог интегритета. Онај ко се, међутим, прилагођава ненормалним условима, сам постепено постаје део те патологије. Ова појава „нормализације ненормалног“ представља процес у коме се патолошко, агресивно и деструктивно приказује као прихватљиво или чак пожељно. Тај феномен се оправдава, промовише и шири, узрокујући деструкцију не само друштвеног окружења већ и саме људске природе. „Психичке епидемије“ предрасуда и егоцентризма разарају сваки здрав

аспект природе и друштва. Њихова последица је постепено урушавање етичких и моралних стандарда, гашење слободе мисли и претварање заједница у друштва која служе искључиво интересима мале групе моћника. У том контексту, неопходно је не само препознати ове појаве већ и активно радити на њиховом отклањању кроз културу дијалога, подстицање слободног критичког мишљења и јачање друштвених вредности које воде ка истинској хуманости.

Живимо у времену у којем се колективна неуротична стања све више одражавају на понашање и функционисање друштва у целини. Осећају као што су завист, агресија, порив за моћ и реактивни страхови добијају све више простора, док се предрасуде, фрустрације и патолошке структуре личности све чешће толеришу, па чак и подстичу. Таква клима омогућава ширење психичких епидемија које директно утичу на смањење критеријума одговорности, како на индивидуалном, тако и на колективном нивоу. У том контексту, морални дефицити личности постају не само изоловани изазови већ и системски проблеми. Склоност ка девијантном, преступничком и коруптивном деловању добија карактеристике општих друштвених одредница, чиме се урушавају основни етички и правни стандарди. Овде се не ради само о појединачним противправним поступцима који би могли бити случајни или изоловани. Напротив, у питању је доминантан облик понашања који је често учестан и дубоко укореван у трајној криминалној оријентацији одређених појединаца и група.

Оваква патологија друштва изражава се кроз све ширу релативизацију морала и закона, где одређена понашања престају да буду санкционисана, а њихови актери се неретко доживљавају као „сналажљиви“ или чак прихватљиви. Истовремено, одговорност се све више замењује оправдањима и рационализацијама, што води ка деградацији друштвених вредности. У таквом окружењу, трајно криминална оријентација постаје не само лична аномалија већ и симптом шире друштвене кризе, која захтева дубоко преиспитивање и системске мере за превазилажење ових проблема.

Ово стање позива на потребу јачања индивидуалне и колективне свести, образовање и васпитање која подстиче одговорност и критичко размишљање, као и успостављањем механизма који ће вратити поверење у моралне и правне темеље друштва.

Савремено друштво социјализује своје појединце на **материјални пробитак** као основни оријентир мишљења и деловања. Појединачни и посебни интересни идентитети уносе субјективност тако да не постоји

свест о равнотежи појединачног, посебног и општег, не постоји осећај за другог или за другачије потребе и интересе. Поређење са другима има сврху задовољавања егоистичких преференција. Између алтруизма и интересно посесивни индивидуализма ствара се велика психичка конфузија које се изражава у фокусу ограниченог деловања појединца.

Очитледан је недостатак, непостојање над-личних настојања, универзално-моралних критеријума вредновања (евалуације). Свесно се умањује сопствена одговорност и пребацује одговорности на другог или "околности". Онај ко има моћ и ресурсе моћи, тај намеће критеријуме и мерила субјетивно доживљене одговорности, како код носилаца јавних институционалних улога тако и када је у питању субјективна перцепција грађана у утврђивању политичке одговорности власти. Морално посрнуће политике смањује рационално-критички капацитет појединца и група.

Они који су на дну, не морају се бојати пада, записао је Е. Замјетин у роману *Ми*. Кад је човек на дну онда, често се не види дно, осим ако је у питању „дно дна“ или ако не постоји доња граница дна. И дно има доње спратове. На жалост, трагично, ако не вежеш коња где ти газда каже, више немаш ни коња ни себе. Ништа се у историји није променило сем спољашности иза које остаје иста суштина: јачи увек само тлачи. Ко има храбрости и мудрости да се суочи, чека га освета власти и моћи. Осетио сам на својој кожи шта значи кад професор критикује власт. Догоди се суптилна освета моћника, анатемисање, медијски линч, одстрањивање, игнорисање. А критика само каже шта није добро и шта је лоше за појединца, групу, народ, државу.

Литература

Tholen, Berry (2018) *Political Responsibility as a Virtue*, PubMed Central, 20;43(1):22–34.

Belančić, Milorad (1994) *Fragmenti o smislu*, Beograd, ed. Trag. 33-40.

Belančić, Milorad (2005) *Odgođena demokratija*, Krug, Beograd (156-158)

Beardsworth, Richard (2015) *From Moral to Political Responsibility in a Globalized Age*, Ethics & International Affairs, 29, no. 1, pp.71-92.

Baudrillard, Jean. *Simulacra and Simulation*. Translated by Sheila Faria Glaser. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1994.

Langer, Ellen; Rodin, Judith (1976) „The Effects of Choice and Enhanced Personal Responsibility for the Aged: A Field Experiment in an Institutional Setting”, Journal of Personality and Social Psychology, 34(2): 191—198.

Матић, Подунавац (1988) *Политички систем – теорије и принципи*, FPN-IPS, Београд

Romčević, Branko (2019) *Odgovornost kao iskustvo nemogućeg*, Godišnjak FPN, 1/113-124.

Tanasije Marinković (2021) *Odgovornost predsednika republike za povredu ustava – zabrana uticaja na vršenje sudijske funkcije*, Beograd, Cepriis.

Slaviša Kovačević, PhD.,
Associate Professor,
Faculty of Law, University of Niš

SUBJECTIVE PERCEPTION OF POLITICAL RESPONSIBILITY

Abstract

Political responsibility is understood in narrow, subjective, interest-driven, and ideology-based terms. This paper explores the persistent and visible tendency of actors on the political stage to interpret phenomena through a simplified tolerance to a lack of political responsibility. Individual and particular interest-based identities give rise to subjectivity so that there is no awareness of the balance between the individual, the particular, and the general, nor is there a sense of consideration for differing needs and interests of others. Comparisons with others are primarily aimed at satisfying egoistic preferences. There is a significant psychological confusion between altruism and interest-driven possessive individualism, and this confusion is reflected in the limited actions of individuals. The post-modern articulation of a universal society paves the way for a selective perception of political reality and a subjectively articulated criterion of political responsibility.

Keywords: *responsibility, subjectivity, interest, power, hyper-reality.*